

Özel İdarelere Devir: Halk Kütüphanelerinin Geleceği

İsmail Akman*

Yaklaşık 10 yıldan bu yana yüksek tonla tartışılan Halk Kütüphanelerinin "Yerel Yönetimlere Devri" konusu malumunuzdur. Yine bu günlerde bu konunun bürokratik alanda sıklıkla tartışılmakta olduğu ve bir takım devir planlamalarının yapıldığı yönünde duyular alınmaktadır.

Avrupa ülkelerinde ve Amerika gibi gelişmiş demokrasinin yaşandığı ülkelerde pek çok kamu hizmeti yerel makamlarca verilmektedir. Emniyet, adalet ve eğitim gibi hizmetlerin tamamı ABD'de yerel makamlarca verilmektedir. Bize daha yakın olan AB ülkelerinde ise özellikle Kültür hizmeti yerel makamlarca ülke genelinde örgütlenerek verilmektedir. Koordinasyon üst kurul veya benzeri yapılaşmalarla sağlanarak eşgüdüm gerçekleştirilmektedir. Yani; bir eyalette standart başka olup diğer bir eyalette veya şehirde farklılık göstermemektedir. İl, ilçe ve kasaba kütüphaneleri organik olarak birbirleriyle ilgili ve idari olarak bağlıdır.

Biz de ise yapılmak istenen anlayabildiğimiz kadarıyla ilçe kütüphanelerini özel idareye devretme ve il kütüphanelerini bakanlık bünyesinde tutma yönündedir. Dünyada herhangi bir ülkede buna benzer bir örgütlenme var mıdır? Varsa uygulamada elde edilen başarılar/sorunlar nelerdir? Varsa bu örneğin bulunup incelemesi gerektiğine inanıyorum.

Ülke genelinde 1156 Halk Kütüphanesi vardır. Bunların yaklaşık 900'den fazlası ilçe kütüphanesi, 81 adedi il halk kütüphanesi ve geri kalanın büyük kısmı belde kütüphanesi ile az miktar yazma eser kütüphanesidir.

Devir edilmek istenen 1000'e yakın halk kütüphanesi bu güne kadar icracı/yatırımcı bakanlık eliyle belli bir standarda kavuşturulamamıştır. Oysa merkezi yönetimin elinde bütçe, personel, kadro ve diğer erk imkânları varken nitel bir gelişme

---

* Kütüphane Md. &Uzman. Ulus Kültür ve Sanatevi Halk Kütüphanesi.
e-posta: ismailakman1@hotmail.com

sağlanamadığına göre bunun taşrada yerel yönetim eliyle sağlanabileceğini beklemek büyük bir yanılğı olacaktır.

Zira bahsi geçen kütüphanelerin pek çoğunda kütüphaneci personel bulunmadığı gibi, bazen geçici görevlilerle işler yürütülmeye çalışılmaktadır. Bunun çözümü bana göre; bu kurumları başka yerlere devir değil, diğer bakanlıklar gibi kadro tahsisini yaparak atamaları gerçekleştirmekten geçmektedir.

Ben bu güne kadar hiçbir ilçede, kasabada öğretmen veya sağlık personeli yokluğundan kapalı okul ya da hastane görmedim. Doktor yada öğretmen yok diye buraları yerel yönetime devredelim "o yörenin halkı sahip çıksın" diye düşünüldüğünü de görmedim. O yörenin halkı doktoru, kütüphaneciyi veya öğretmeni taşrada nasıl temin etsin? Bu çözüm olabilir mi? Yine taşrada 14000 binden fazla okulu bulunan Milli Eğitim neredeyse bizim bakanlığın 10 katı büyüklüğünde. Onlar sadece ülkemizin değil dünyanın en büyük bakanlıkları arasında sayılıyorlar. Peki on binlerce kurumu/okulu nasıl merkezden yönetebiliyorlar? Onlar niye eğitimi yerelleştirmeyi düşünerek özel idarelere devretmiyorlar? Oysa çok eskilerde bir milli eğitim bakanı ne demiş: "ah şu okullar olmasa milli eğitimi ne güzel yönetirdim!" Hatta bu tip kurumların odun, kömür ve elektrik ödemelerini hali hazırda özel idareler yaparken. Yanlış nerede bulmak lazım.

Devir ile ilgili cevap aradığım bir takım sorular da zihnimde uçmaktadır.

Bunlar;

1. Devir fikrinin temel nedeni nedir?
2. İlçe ve belde Kütüphaneleri üzerinde neden yoğunlaşmaktadır? (Genel Müdürlüğe bağlı kütüphanelerin yaklaşık % 90'ı)
3. Devir ile sorun(lar) çözülecek midir? Böylece Sorun(lar)dan kurtulmak olanaklı mıdır?

Birinci soruya cevap vermek gerekirse,

Merkezden yönetimi zor olan ilçe ve kasaba kütüphanelerinin basit bir düşünceyle yerel yönetimlerce daha kolay idare edilebileceği, donanım(masa, sandalye, kitap), cari giderlerin (kırtasiye, yakacak, elektrik vb. gibi) ve personel ihtiyacının yerelden temin edileceği düşüncesi. Daha doğrusu yerel anlamda hizmet isteniyorsa bunun kendilerince temin edilmesi, eğer hizmet talepleri yoksa bu ihtiyaçların askıya daha kolay alınabileceği düşüncesidir.

İkinci sorunun cevabına gelince,

İlçe kütüphaneleri ile belde kütüphaneleri il halk kütüphanelerine göre göreceli olarak daha az gelişmiş durumdadır. Örneğin personel ilçelerde çok azdır. Bakanlık personel ataması yaparken hep öncelikle il kütüphanelerine atama yapar. İlçelere sıra gelmesi pek nadirdir. İlçelere rotasyona tabi personel eşleriyle kurum içi tayin yoluyla personel gelir. Öte yandan ödenek dağıtımında aslan payı her zaman il kütüphanelerine aittir. On birim il kütüphanesine ayrılırken, ilçe kütüphanesi genelde bir ya da iki birim ödenek alabilir. Durum böyle olunca da ilçe kütüphaneleri doğal olarak gelişmemektedir. Ödenek dağıtımında yıllık kültürel faaliyet, okuyucu sayısı, performans, üye sayısı gibi kriterler dikkate alınmalıdır. Ülkemizde elektrik gelirlerinden, belediyesinden, TRT'sine kadar pay ayrılırken; şans ve talih oyunlarından, savunma sanayisinden, yurtlara kadar pay ayırabilirken ne yazık ki kültür yuvaları olan kütüphanelere hiçbir şey ayırmak akla gelmemiştir, gelmemektedir.

Üçüncü sorunun cevabı ise;

Sorunun cevabı sorunun içinde gizli aslında. Bu konuda fazla bir şey yazmaya da gerek yok. Devirden asıl amaç bu soruya verilecek cevabın içindedir.

Belki hastaneye, okula çok elzem oldukları için sahip çıkılabilir. Ama okuma alışkanlığının gelişmediği/oluşmadığı bir toplumda kütüphaneye kütüphaneciyi, memuru kim temin etmek isteyebilir? Kim buna öncelik verebilir?

Mesleki öncelik deyince, mesleğimizin en büyük problemlerinden bir kaçını yazmak gerekirse;

Toplumsal kabul görmeme,

Kurumsal olarak kendini ifade/temsil edememe,

Ürettiği hizmetini arz edememe (hizmetini pazarlayamama da denebilir) olarak ifade edilebilir.

Ülke geneline hizmet vermekle yükümlü bir icracı bakanlığın taşra birimleri iken, bu kadar ciddi problemler yaşanırca acaba yerel yönetim birimleri iken bu sorunların çözüleceğine nasıl ikna olunur? Üstelik bakanlığın içinde bir genel müdürlük seviyesinde planlama-koordinasyon yapılırken. Öte yandan devir sonrası üst düzeyde genel anlamda kütüphanecilik adına planlama ve koordinasyon birimi de olmayacaktır. Peki, bu durumda devir işleminin kütüphanelere en azından bu konularda pozitif katkısı ne olabilir?

Eğer baştan doğru bir adım atarak bir şey yapılmak isteniyorsa bu fikrin doğruluğunu test etmek üzere ortalama 5-10 yıl süreli pilot uygulama yapılmalıdır.

Malum, 2-3 yıl önce belediyelere devredilen 200 den fazla halk kütüphanesinin durumu belli. Yüzde doksanından fazlasının çalışıp çalışmadığı konusunda şüpheler var. Hiç medyada duydunuz mu? " .....belediyesi halk kütüphanesi faaliyeti" diye veya personel alımında ".....belediyesi kütüphaneci alımı" yapacak diye.Yerel yönetimler sanıldığı gibi ellerinde bol imkanlar bulunan idareler değildir. Çoğu ilçe belediyesi ve özel idaresinde hala fotokopi makinesi yoktur. Mali kaynakları olsa bu çağda fotokopi makinesini bürolarına koymazlar mı? Çoğu özel idarede kadrolu personel kalmadığı gibi işçiler eliyle işler yürütölmeye çalışılmaktadır. Kimi ilçelerde personel yokluğundan ilçe özel idareleri lağvedilme noktasına gelindiği tarafımca müşahede edilmiştir. Ama bu gerçekler maalesef dışarıdan (merkezden) farklı görölmektedir.

Bu tecrübeler ortada iken, çalışmakta olan ve günden güne olumlu gelişmelerin yaşandığı halk kütüphanelerinde (otomasyon, yayın alımı, bütçe) böyle bir revizyon yapma isteği çalışanları tedirgin etmektedir. Eğer bir devir gerçekleşecekse ülke genelindeki il ve ilçe kütüphanelerinin tamamı Özel İdarelere devredilmelidir. Aksi takdirde ölkemizde sadece 81 tane il halk kütüphanesi ve birkaç yazma eser kütüphanesi için bir genel müdürlük tahsis edilmiş olacaktır. Ve bu büyük bir israftır. Öte yandan ölkemiz il ve ilçe kütüphaneleri arasındaki bağ koparılarak, gelişmişlik düzeyleri ile hizmet çeşitlilikleri ile hedefleri arasında büyük farklar ortaya çıkacaktır. Kimi ilin özel İdare yönetimi kütüphanelere önem verebilirken kimileri de belki hiç kaynak ayırmayacaktır. Hali hazırda bir "Halk Kütüphaneleri" yasamız bile olmadığı için "Kütüphaneci kimdir? ne işe yarar, yoksa sadece kitapları mı bekler?" veya bir Halk Kütüphanesinin "yıllık koleksiyon büyüme oranı ne olmalı?" sorularına cevap bulana kadar ilçe kütüphaneleri büyük sancılar çekecektir. Ortada yasa olmadığı için kimi olmak ya da olmamak arasında gidip gelecek, kimileri de belki şanslı olup varlıklarını güçlendireceklerdir. Ama bu piyango gibi bir şanstır ibarettir.

İleriki günlerde Kültür Bakanlığını taşrada Kütüphanesi olmayan bir bakanlık olarak görmek/ düşünmek bile istemiyorum. Devir konusunda ısrarcı olunacaksa bu konuda alınacak kararların sahada çalışan Kütüphanecilerle ve bu işe emek veren meslek elemanlarıyla birlikte değerlendirilmesinin yararlı olacağını düşünüyorum. Mesleğimiz adına, karar verme durumunda olanların böyle yapacaklarına inanmak istiyorum. Eğer Halk Kütüphanelerine halkın ilgisini artırmak ve kullanım alanlarını genişletmek isteniyorsa top yekün bir revizyona girerek yeni bir strateji belirlenmelidir.

Mesela; kimi kütüphaneler part-time çalışmalı (ilçe, belde) kimi uzman personelde il içinde diğer kütüphaneleri belli bir program dâhilinde (bazı günler mesaisini diğer kütüphanelerde yapmak gibi) desteklemelidir. Böylece ortaya bir sinerji çıkartılarak hizmet birliği ve hedef birliği sağlanabilir. Almanya Halk Kütüphanelerinde koleksiyon masrafını azaltmak için bölge kitap depoları var. İhtiyaç olunca buradan kütüphanelere destek olunuyor, kitap koleksiyon değişimi sağlanıyor. Ayrıca yine bu ülkede kütüphane mesai saatleri/ günleri oldukça esnek. Örneğin; kimi kütüphanelerde salı öğleden önceleri kapalı,çarşamba günleri tam kapalı. Bu günlerde çalışmayan personel başka kütüphanelere kaydırılıyor. Esnek ve enerjik bir çalışma düzeni. Bir personel yakın bölge içinde bazı kütüphanelerde çalışabiliyor. Bu da bizim en çok ıstırap çektiğimiz personel konusuna çözüm getirebilecek bir uygulama gibi.

Sonuç olarak, ülkemizde halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri için gerekli şartlar henüz oluşmamıştır. Yıllardır bir mühür bir müdür anlayışı ile nicelik olarak artan ancak nitelik kazandırılmayan kütüphanelerin hiç suçu yoktur bana göre. Kütüphanenin çalışması için her kütüphaneye asgari bir kütüphaneci ataması yapılmadı. Ülke genelinde kütüphaneci kadrosu sayısı 400 civarındadır. Dolu kadro sayısı 331'dir. Oysa kütüphane sayısı 1156. Yani kütüphane başına bir kütüphaneci bile tahsis edilememiştir. Bu sorun yıllardır hep ötelendi ve bugünlere gelindi. Şimdi sorunlarıyla beraber kütüphaneler konuyla uzaktan yakından ilgisi olmayan yerel yönetimlere havale edilmek istenmektedir. Mevzuat açısından elle tutulur yönetmeliğimiz olan 1981 tarihli Halk kütüphaneleri Görev ve Çalışma yönetmeliğinde materyal olarak ne DVD'den ne CD'den bahsedilmektedir. Kütüphaneciyi ise kartları dizen, kitap alan veren görevli diye göstermektedir. Yönetmeliğin yayınlandığı 1981 yılından bugüne 28 yıl geçmiş ama bir güncelleme bile yapılmamıştır. Elektronik yayın, internet erişimi, otomasyon vs. kütüphanelerimizin içine girmiş ama ne yasası ne de yönetmeliği vardır. Asıl meslek erbapları olarak bunları tartışmamız gerekirdi. Ama bunlar yerli yerindeymiş gibi sırf devir için alınacak bir kararla belki de son 50 yıllık halk kütüphanesi geçmişi rafa kalkacaktır. Sonraki bir elli yıl içinde de kimliğini bulamamış halk kütüphaneleri yeniden var olma savaşı verecektir. Yetkililerimizi devir konusunda yanıltan bana göre örnek alınan ülkelerdeki durumdur. Her ülkenin kendine has özellikleri olabilir. Ortak yanları da vardır. Mesela; AB ülkeleri çok okuyan, araştıran ve yaşam boyu öğrenmeye inanan toplumlardır. Yine AB'de Yerel yönetimlerin asli görevlerinden biri de Kültür Hizmetleridir. Ama bu onlara özgüdür. Maalesef bizlere uyan bir durum değildir. Bizdeki devir konusu da bana göre "kopyala yapıştır" yöntemi kadar basit olmamalıdır. Hele hele kitap okuma oranında Tanzanya ve Libya'nın bile gerisindeyken!